

2026-01-29

Rapport tvärvetenskaplig forskargrupp inför Kraftsamling barn och unga

Rekommendationer till kraftsamlingsarbetet

Datum: 2026-01-29

Dokumentnamn: Rapport tvärvetenskaplig forskargrupp barn och unga

Kontaktperson: Karin Gertzén, Koncernkontoret, avdelning forskning, omställning
och kompetens

Telefon: 072-2090684

E-post: karin.gertzen@vgregion.se

Innehållsförteckning

Inledning	sid 3
Forskargruppens rekommendationer för att utveckla kraftsamlingen för barn och unga	sid 4
Forskargruppen	sid 10
Forskargruppens arbetsätt	sid 11
Sammanfattning av inspel från tvärvetenskapliga forskargruppen	sid 12
Bilaga: Litteratur- och källhänvisningar	sid 26

Inledning

I Västra Götalandsregionen pågår det en aktualisering av den regionala utvecklingsstrategin (RUS) och de olika kraftsamlingar som varit gällande sedan 2021. En av dessa kraftsamlingar är ”Fullföljda studier” som utifrån olika tematiska områden har satt fokus på barn och unga och med olika satsningar samordnat kommunernas och andra aktörers arbete i dessa frågor.

I aktualiseringsarbetet och i den remiss som skickades ut till berörda samverkanspartner under hösten 2025 föreslogs ett fortsatt kraftsamlingsarbete för barn och unga inom kraftsamling Framtidsrusta barn och unga.

För att stärka den vetenskapliga förankringen i det fortsatta kraftsamlingsarbetet önskade VGR ta del av akademins bedömningar av relevant forskning och kunskap inom kraftsamlingsens inriktningar. Miljö- och regionutvecklingsnämnden beslutade att tilldela medel för att möjliggöra för en forskargrupp att ta sig an detta.

Forskargruppens arbete pågick under hösten 2025 där den vid fyra seminarietillfällen arbetade fram ett underlag till en rapport. Målsättningen med uppdraget var att forskargruppen skulle bedöma om den dåvarande kraftsamlingsens inriktningar bör kompletteras eller justeras för att möta de utmaningar och ambitioner som beskrivs inom ramen för kraftsamlingen. Uppdraget innebar att tvärvetenskapligt baserade bedömningar och rekommendationer togs fram för att bidra till inriktningen av kraftsamlingsarbetet ”Framtidsrusta barn och unga” fram till 2030.

Rapporten färdigställdes i början av 2026. Den bedöms ha nått sin målsättning och utgör ett viktigt bidrag i att utveckla det nu pågående och framtida kraftsamlingsarbetet för barn och unga i Västra Götaland.

Forskargruppens rekommendationer för att utveckla kraftsamlingen för barn och unga

Rekommendationerna är inte i prioritetsordning

Språkutveckling och läsfrämjande

Tidiga insatser behövs för upptäckt och insatser för barn med språkliga, beteendemässiga och psykosociala svårigheter. Språklig förmåga i tidiga åldrar är en markör för kognitiv och psykologisk utveckling.

Föräldrarnas/vårdnadshavarnas aktiva involvering är central. Effektiva insatser kräver även samverkan mellan olika yrkesgrupper inom skolan, mellan skola och vårdgivare, inte minst barnhälsovård och elevhälsa. Ett sådant exempel är Logoped Online som sjuvårdades inom NU-sjukvården och Skaraborg där föräldrar som har många frågor kring sitt barns språkutveckling når en logoped via en QR-kod som BVC-sjuksköterskan förmedlar.

Barn, unga och vuxna med språkstörning utgör en heterogen grupp, vilket kräver kvalificerade insatser för att identifiera individerna. Forskningen visar på alarmerande konsekvenser för den som har en språkstörning. Språkstörning är bland annat en riskfaktor för mobbning och kan leda till sämre livskvalitet, och språkliga svårigheter kan dölja sig bakom beteendeproblem.

Forskarna pekar på behov av insatser för läsfrämjande. Det finns väl fungerande modeller där pedagoger fortbildas i läsfrämjande verktyg som använts framgångsrikt i många kommuner. Ett annat exempel är mer uppsökande verksamhet från t. ex. biblioteken. Det finns också framgångsrika exempel på läsfrämjande insatser i gymnasiets yrkesprogram.

De digitala arenornas roll

Digitaliseringen påverkar föräldraskap, uppväxtvillkor, kompisrelationer, skola och demokrati. Kunskapen om den digitala miljöns effekter behöver öka hos alla aktörer kring barn och unga, vilket också understryker behovet

av ny forskning inom området, inte minst AI som har betydande konsekvenser för inläring och kunskapsutveckling.

Aktiviteter och insatser för att stärka barn och unga bör också inkludera digitala miljöer eftersom den digitala arenan idag är en självklar miljö och mötesplats för barn och unga, samt föräldrar och andra vuxna. Det finns risker som är förknippade med dessa miljöer som till exempel en negativ påverkan på sömn och uppmärksamhetsstörningar. Beteenden inom ramen för sociala och digitala medier kan också ha betydande konsekvenser för andra viktiga delar av livet så som kompis och familjerelationer, fritidsaktiviteter och skola. Därför behöver barn stärkas i deras hälsosamma och balanserade bruk av digitala medier.

Övergångsfaser inom skolan och till arbetslivet

Flera av forskarna pekar på behovet av särskilt stöd till barn och ungdomar som lämnar ett stadium eller skolform och går in i en ny; steget mellan förskola och skola, inom grundskolan, mellan grundskola och gymnasium, liksom övergången från skola till arbetsmarknaden. I dessa övergångsfaser är individerna sårbara. Andelen unga som är obehöriga vid övergången till gymnasiet är för närvarande drygt 15 procent, vilket innebär att en orimligt hög andel ungdomar riskerar att bli sämre rustade inför vuxenlivet. Att stärka de individuella programriktningarna på gymnasiet, till exempel de praktiska momenten, yrkeskurserna och praktiken, som ofta upplevs som positiva i målgruppen, är en rekommendation för att snabbt förbättra dessa ungdomars förutsättningar att gå ut i arbetslivet i stället för att riskera marginalisering.

Stärk livsloppsperspektiv genom longitudinell uppföljning

Livs villkor och händelser tidigt och under livets gång påverkar barn och ungas utveckling och förutsättningar. Ett så kallat livsloppsperspektiv och vikten av att tidigt identifiera markörer för ohälsa och riskfaktorer är därför centralt i kraftsamlingen. Longitudinella studier med regelbundna uppföljningar från tidig ålder och framåt är ett viktigt underlag för att visa hur tidiga avvikelser och varningstecken kan leda till allvarliga hälsotillstånd som kräver mer omfattande åtgärder senare i livet. Västra Götalands elevhälsodatabas har förutsättningar att utgöra underlag för sådana studier.

Vetenskapligt belagda analyser av insamlade data om barn och unga kan visa att tidiga insatser, ur ett samhällsperspektiv, är betydligt mer kostnadseffektiva än åtgärder som sätts in senare under barn- och ungdomsåren eller i vuxen ålder. En sådan vetenskaplig ansats stärker argumenten för att satsa på tidiga insatser och gör dem mer välgrundade.

Stärka miljöer för att stärka barn och unga och för att klara det kompensatoriska uppdraget

Det måste finnas en insikt om att minskade resurser får effekter för samhällets förmåga att stötta barn och unga som riskerar att marginaliseras. Stora barngrupper och många obehöriga lärare är två exempel på besparingar som kan påverka barns och ungas välbefinnande och lärande.

Underfinansiering av de offentliga tjänster som stödjer barns och ungas hälsa, välfärd och utbildning, undergräver skolans förmåga att fullgöra sitt kompensatoriska uppdrag – skolans roll för att utjämna skillnader som orsakas av elevers olika socioekonomiska bakgrund.

Det krävs effektiva metoder för att stärka både individen och de miljöer som omger barnet. Förutom själva målgruppen måste även vårdnadshavare och situationen i skolan och på fritiden inkluderas i åtgärderna för barn och unga. Ett stärkt föräldraskap handlar om till exempel större självförtroende i att agera som förälder, att förbättra kommunikationen mellan barn och föräldrar och om att hemmet är en miljö där barn och unga upplever trygghet. För detta finns goda kommunala exempel på föräldrastödsprogram.

Stärkta miljöer kring barn och unga kräver även närmare samverkan mellan olika aktörer som påverkar barn och ungdomars liv, särskilt samverkan mellan kommunala förvaltningar och mellan kommun och region. Insatser i civilsamhälle och föreningsliv som stärker barn och unga kan också spela en stor roll.

Uppväxtmiljöer stad och land

Uppväxtmiljöer påverkar barn och ungas identitetsutveckling. Flera av forskarna nämner att det är stora skillnader för barn och unga att växa upp på landsbygden respektive i staden och att det kan finnas en risk i att det enbart blir fokus på storstädernas utmaningar. Det kan innebära att

insatser framtagna i en storstadskontext inte fungerar på landsbygden och att utveckling av insatser som passar på landsbygden inte prioriteras.

Det finns en resursbrist på landsbygden som kan minskas genom samverkan och att man kraftsamlar. Till exempel orsakar avstånd mellan boende och skola pendling för många barn och ungdomar och det är därför angeläget att titta på Västtrafiks utbud för denna målgrupp. Avstånd kan också försvåra tillgängligheten till fritidsaktiviteter som stimulerar en meningsfull fritid och ett sammanhang för de unga. Avstånd kan också göra det svårare att anordna läxhjälp. Det kan också vara svårare att rekrytera behöriga lärare och specialistkompetenser inom till exempel barn-, elev- och ungdomshälsa på landsbygden.

Barn och ungas välbefinnande, delaktighet, motivation samt engagemang i demokratiska processer

Barns upplevelse av välbefinnande under uppväxten och i skolan är centralt. Att lyckas i skolan påverkar självkänslan positivt genom känslan av att ”jag kan”. Det stärker motivationen att lära och fortsätta anstränga sig och skolan kan här spela en viktig roll som kompensatorisk resurs. Barns upplevelse av välbefinnande under uppväxten och i skolan är centralt. Att känna sig otillräcklig och prestera under sin förmåga får inte bara barn och unga att känna sig misslyckade i stunden utan försvagar även motivationen och viljan att lära och anstränga sig. Forskning visar att stressen vid misslyckanden påverkar arbetsminnet negativt, försvårar lärandet och ökar risken för långvarig psykisk ohälsa, fler misslyckanden och varaktig marginalisering.

Det är viktigt att barn och unga känner sig sedda, lyssnade på och tillfrågade i förändringsarbete. Mellanmänniska relationer präglar barns och ungas beteenden i skolan och andra miljöer som de befinner sig i.

Forskarna pekar på behovet av att barn och unga känner delaktighet i skolan och andra miljöer som de befinner sig i. Det är viktigt att de kan bli en del av demokratiska processer som berör deras eget liv och att skolan och andra miljöer synliggör barns och ungas påverkansmöjligheter. Det är viktigt att skolan har kompetens att ta vara på barns engagemang och därigenom blir en testbädd för utövande av demokrati. Skolan kan också bli en nod för lokala demokratiska samhällsprocesser. Det finns samband mellan ungas aktiva deltagande och deras framtidstro. Det finns exempel på att skolor på landsbygden och mindre orter är bättre på att koppla ihop

lokal samhällsutveckling, arbetsmarknad, geografi och natur med utbildningen.

Forskarna har även påpekat att kraftsamlingen bör uppmärksamma existentiell hälsa som en viktig del av barn och ungas välbefinnande. Mer kunskap behövs om hur frågor om mening, hopp och tillhörighet påverkar hälsa och delaktighet, och hur detta kan integreras i främjande insatser.

Förutsättningar för samverkansprojekt mellan samhälle, civilsamhälle och näringsliv

Myndigheterna kan inte överlämna ansvaret för välfärdstjänster till frivilliga krafter. Forskarna har också pekat på betydelsen av hur projekt ska utformas för att kunna leda vidare till en ny praktik med varaktig positiv effekt. Det handlar om att undvika projekt som startas utan en långsiktig plan eller tillgång till resurser för implementering av resultaten. Forskarna har också pekat på roller för olika aktörer. Privata aktörer har en viktig roll att spela i projekt men de bör inte överta ägarskapet för samhällsfrågor eller för myndigheternas ansvar för lagstadgade välfärdsrättigheter genom att erbjuda extra, tillfälliga personella eller ekonomiska resurser. Civilsamhället har sina särskilda uppgifter och ska inte överge dessa för att överta myndighetsroller. Det är viktigt att ställa sig vissa frågor inför utformandet av utvecklingsarbete:

- Bidrar de aktiviteter som genomförs till en känsla av samhörighet hos deltagarna?
- Vad finns det för möjligheter för deltagarna att lära, utvecklas och påverka som grupp och individ utifrån gemensamma förväntningar och mål?
- Hur kan olika former av samverkan stärka förutsättningarna för målgrupperna samt bidra till att skapa överbryggande relationer mellan olika deltagare och aktörer?

Förstärk samverkan mellan forskningen och övriga aktörer i kraftsamlingen

Forskargruppen lyfter vikten av en stärkt samverkan mellan akademien och kraftsamlingen barn och unga. Forskningen kan stödja förvaltningen i bedömningen av kunskapsläget och valet av metoder med dokumenterad positiv effekt för målgruppen. En särskilt viktig utvecklingslinje är att stärka samverkan mellan noderna och akademien i Västra Götaland.

Praktiker från skola och andra samhällsfunktioner kan medverka i forsknings- och utvecklingsprojekt, och samverkan kan även ske inom ramen för högre utbildning, exempelvis genom studentmedarbetare samt examens- och uppsatsarbeten. Forskningen har också en viktig roll i att kvalitetssäkra, analysera och tillvarata data.

Forskargruppen

Arbetet med att identifiera och bjuda in forskare till gruppen skedde genom ett samarbete mellan VGR och Wexsus. Inledningsvis identifierades närmare 50 forskare vid alla länets lärosäten med forskningsinriktningar av relevans för kraftsamlingens fyra tematiska inriktningar (Motivation & Framtidstro, Föräldrar som resurs, Läsning & språkutveckling och Psykisk hälsa). Av dessa valdes åtta forskare ut med expertis inom de fyra tematiska områdena.

Följande forskare ingick i gruppen:

- Yun Chen, docent i fysiologi, doktor i medicinsk cellbiologi, Avdelningen för samhällsmedicin och folkhälsa, Göteborgs universitet
- Joanna Giota, professor i pedagogik, Institutionen för pedagogik och specialpedagogik, Göteborgs universitet
- Sevtap Gurdal, docent, doktor i psykologi, Avdelningen för utbildningsvetenskap och språk, Högskolan Väst
- Sabina Kapetanovic, docent i psykologi, doktor i välfärd och socialvetenskap Avdelningen för psykologi, pedagogik och sociologi, Högskolan Väst
- Johannes Lunneblad, professor i pedagogik, Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande, Göteborgs universitet
- Carmela Miniscalco, professor i logopedi, Sektionen för psykiatri och neurokemi, Göteborgs universitet
- Ann Nordberg, docent i pedagogiskt arbete, medicine doktor, Institutionen för pedagogik och specialpedagogik, Göteborgs universitet
- Elisabet Öhrn, professor i pedagogik, Institutionen för pedagogik och specialpedagogik, Göteborgs universitet

Forskargruppens arbetssätt

Forskargruppen träffades under tre heldagsseminarier hösten 2025 och ett heldagsseminarium i januari 2026. Vid det första seminariet fokuserades uppdraget och forskargruppens arbetssätt. Dessutom gavs en översikt om vad som hittills gjorts inom kraftsamlingen ”Fullföljda studier” samt en lägesbild av tillståndet för barn och unga i Västra Götaland.

Presentationerna gavs av Karin Gertzén, Marie Ahlberg, samt Alan Dale, alla från VGR. Det andra seminariet behandlade de remissyttranden som kommit för den aktualiserade kraftsamlingen ”Framtidsrusta barn och unga”. Presentationen gavs av Hanna Jönsson, VGR. Vid det tredje seminariet gavs forskarna utrymme att själva föra fram de prioriteringar som de menar är centrala för att förbättra barn och ungas situation. Det avslutande seminariet behandlade den rapport som tagits fram under hösten och med specifikt fokus på de rekommendationer forskargruppen ställde sig bakom.

Seminarierna leddes av VGR och Wexsus. Vid varje seminarietillfälle gavs mycket utrymme för forskarnas kommentarer och reflektioner. Noteringar från dessa möten skickades ut till forskargruppen som då kunde förtydliga eller utveckla resonemang. Utifrån seminarierna, forskarnas presentationer, samt mötesnoteringarna arbetades en slutrapport fram av VGR tillsammans med Wexsus. Denna rapport fokuserar framför allt ett antal rekommendationer som följer av forskarnas presentationer och diskussionerna vid höstens seminarier. Vid forskargruppens slutseminarium i januari diskuterades slutrapporten med fokus på rekommendationerna. Kommentarer från seminariet arbetades sedan in i rapporten för att sedan skickas ut till forskargruppen för en avslutande kommentarsrunda per mail.

Sammanfattning av inspel från tvärvetenskapliga forskargruppen

Övergripande budskap

- Tidiga insatser för barn med språkliga svårigheter. Språkstörning som ”markör” för kognitiv och psykologisk utveckling. Språkstöd genom insatser för läsande.
- Arbeta målinriktat för att eleverna ska klara övergångarna mellan stadier; mellan förskola och skola, inom grundskolan och mellan grundskola och gymnasium.
- Det krävs åtgärder som tar hänsyn till barnens hela livssituation genom att stärka miljön runt barnet.
- Uppväxtmiljöer på landsbygd, i mindre städer respektive storstäder påverkar barn och ungas livsvillkor.
- Betydelsen av känslan av att lyckas i skolan. Skapa förutsättningar för och tillvarata barns och ungas delaktighet och motivation.
- Risk för ansvarsförskjutning från samhälle och myndigheter till frivilliga och civilsamhälle samt säkerställa att utvecklingsarbete bidrar till bättre förutsättningar för målgruppen.
- Insatser och långsiktigt arbete måste utgå från ett livsloppsperspektiv och det kräver longitudinella data som ger både kvantitativa och kvalitativa data om barn och ungas psykiska och fysiska mående.
- Utöka kunskap och arbetsmetoder om barns och ungas digitala miljöer inklusive sociala medier

Yun Chen

Arbetet med att framtidsrusta barn och unga måste **utgå från ett livsloppsperspektiv** där vi ser hela kedjan från tidig barndom till vuxen ålder.

Yun lyfter betydelsen av hur tidiga erfarenheter (trygghet, språk, hälsa, förskola) påverkar skolresultat, psykisk/fysisk hälsa, etablering i arbete/studier senare i livet? Särskild vikt bör läggas vid *kritiska övergångar* där risken för att barn och unga hamnar utanför är stor. Vid kritiska övergångar finns en särskild risk att barn/unga faller mellan stolarna.

En central slutsats är att många psykosomatiska besvär – som huvudvärk, magont, sömnproblem och nedstämdhet – i stor utsträckning speglar generell stress i vardagen. Det betyder att insatser för psykisk hälsa behöver utgå från ungas faktiska stressorer; skola och prestation, relationer, sociala medier, sömn samt upplevelser av otrygghet eller utsatthet.

Samtidigt räcker det inte att bara försöka minska stress. Våra resultat understryker behovet av att stärka copingresurser; förmågan att hantera krav, återhämta sig och reglera känslor ett fungerande sätt. Yun pekar på att fysisk aktivitet är kopplad till minskad stress, även vid lägre nivåer, och rekommenderar därför fysisk aktivitet som en hälsofaktor.

Övergångsperspektiv

- Föräldraskap → BVC → förskola

Risk: familjer med behov fångas inte upp, information följer inte med.

- Förskola → förskoleklass/åk 1

Risk: barn med språksvårigheter, NPF eller andra behov får ingen planerad överlämning.

- Låg- och mellanstadium → högstadium. Ny skola, fler lärare, högre krav, ny grupp.

Risk: ökad frånvaro, sämre studieresultat, ökad psykisk ohälsa.

- Åk 9 → gymnasiet. Extremt kritisk övergång för motivation, framtidstro och skolnärvaro.

Risk: avhopp, omval, eller att man inte börjar gymnasiet alls.

- Gymnasiet → arbete, studier eller "ingenting"

Risk: att unga hamnar som UVAS (varken arbetar eller studerar), och tappa kontakten med både skola och myndigheter.

- Barn- → vuxenvård/stöd (18-årsgränsen m.fl.)

Risk: avbrott i stöd/vård, glapp mellan system, ungdomen står utan insatser mitt i en känslig fas.

Yun gav exempel på två långtidsuppföljningar:

- i) STARS-kohorten i Västra Götaland, från tidiga tonår till unga vuxna
  - Långsiktig studie som följer barn/unga över tid

- Fokuserar på sambandet mellan skola, hälsa (psykisk och fysisk) och livsvillkor
- Ger ett tydligt livslopps- och övergångsperspektiv (ca 13–23 år)
- Synliggör betydelsen av skolmiljö, fysisk aktivitet, familjeresurser, boendemiljö och inkomstjämlighet för ungas mående och studieresultat
- Bygger på data från unga som har levt och fortfarande lever i VGR – direkt överförbar kunskap för regionens arbete med att framtidsrusta barn och unga

Resultatet från STARS visar att:

- Stress hänger ihop med fysisk hälsa tidigt i livet.
- En kraftig BMI-ökning från tidig barndom kan förutsäga både högre stressnivåer och högre systoliskt blodtryck vid 13 års ålder, understryker att tidiga tillväxtnönster kan vara kopplade till en bredare riskprofil som byggs upp över tid.
- Fysisk aktivitet är kopplad till lägre kardiometabol risk även vid låg intensitet, medan högre intensitet framför allt hänger samman med lägre stress och färre psykosomatiska symtom vid 13 års ålder. Samtidigt kan fysisk aktivitet på fritiden delvis dämpa socioekonomiskt relaterade skillnader i psykisk ohälsa, särskilt bland flickor. Sammantaget pekar detta på rörelse som en praktisk resurs för stresshantering och på behovet av vardagsnära möjligheter att vara aktiv.
- Ungdomar som utsatts för mobbning vid 13 och/eller 15 år rapporterar högre stress, ofta även efter att mobbningen upphört. Nätmobbning vid 15 år kopplad till högre stress hos flickor. Eftersom 82 % av de utsatta online också är utsatta offline behövs samordnade insatser i både digitala och fysiska miljöer.
- Optimism vid 13 år hänger samman med bättre psykisk hälsa vid 15 år, och sambandet verkar ömsesidigt. Framtidstro kan därför vara skyddande. Vi ser dessutom att insatser kan behöva komma tidigare och vara mer riktade för flickor, som tenderar att starta från lägre nivåer och förändras snabbare.

ii) Elevhälsodatabasen (EHDV)

- Regiongemensam databas om barns och ungas hälsa och livsvillkor
- Under utbyggnad som en del av Kraftsamling fullföljda studier
- Enkäter i åk 4, åk 8 och gymnasiet år 1

- Frågor om skolmiljö, fysisk och psykisk hälsa, sömn, mat och livsvillkor
- Allt fler kommuner deltar – över 11 000 elever 2024/25
- Uddevalla är pilotkommun och har longitudinella data (samma elever åk 4 → gy1)

Nästa steg EHDV – ta vara på potentialen

- Säkra fortsatt satsning, få med fler kommuner
- Använd EHDV aktivt som underlag för prioriteringar, resurser och gemensamma mål för att framtidsrusta barn och unga
- EHDV saknar egen kapacitet för fördjupade dataanalyser
- Samarbete med akademi behövs för att fullt ut använda databasen

Joanna Giota

Vikten av fullföljda studier och att alla får lyckas

Samvarierande faktorer individnivå

- Att ofta känna sig otillräcklig och underkänd drar ner på motivationen eller viljan att lära och anstränga sig.
- Att lyckas i skolan påverkar självkänslan (upplevelsen av att ”jag kan”), som stärker motivationen att lära och fortsätta anstränga sig.
- Stressen vid misslyckanden påverkar arbetsminnet negativt, försvårar lärandet och ökar risken för långvarig psykisk ohälsa, fler misslyckanden och marginalisering.

Faktorer som påverkar lärande, psykisk hälsa och skolresultat

Det finns redan mycket kunskap om vilka dessa faktorer är.

- Utformningen av läroplaner och betygssystem, behörighetskrav
- Skolans organisation, ledarskap och resurstillgång, stödåtgärder, elevhälsa
- Undervisningens utformning och kvalitet, lärarkompetens
- Elevernas förutsättningar, motivation och psykisk hälsa
- Hemmet och familjens socioekonomiska bakgrund

Övergången mellan stadier i grundskolan samt mellan grundskola-gymnasiet är en stark skyddsfaktor mot framtida misslyckanden och svårigheter

- Låga eller ofullständiga grundskolebetyg är den kraftigaste riskfaktorn för avhopp eller lämna gymnasieskolan utan fullständiga studier (SOU 2024:74).
- Låga eller ofullständiga grundskolebetyg är den kraftigaste riskfaktorn för framtida psykosociala problem; självmord, missbruk, fattigdom, bidragsberoende och kriminalitet (Socialstyrelsen, 2010).

Obehöriga till nationella program

- Obehöriga elever på introduktionsprogrammen (IM är en mkt heterogen elevgrupp)
- Endast 22% som börjar på IM tar examen från ett nationellt program efter 5 år.
- Stora skillnader runt om i landet i vad obehöriga elever erbjuds på introduktionsprogrammen.
- Ca 40 % går på Individuellt alternativ (IMA) som är minst yrkesinriktat.
- Elever med ungefär samma betyg från grundskolan kommer ut från vissa gymnasieskolor med många gymnasiepoäng i yrkesämnen, medan andra kommer ut utan några gymnasiepoäng alls.
- Det är viktigt med gymnasieexamen men analyser (SOU 2024:74) visar att ju fler yrkeskurser en elev klarar i gymnasieskolan, desto smidigare går etableringen på arbetsmarknaden.
- En fullföljd yrkesutbildning är särskilt viktig för utsatta elevgruppers arbetsmarknadsetablering.

Erfarenheter av besök och intervjuer på IM – viktigt med elevröster

- Elever på IM beskriver en dramatisk övergång från grundskolan, men också kunna få en ny chans att lyckas.
- Att inte ha klarat grundskolan upplevs som stigmatiserande och leder till utanförskap.
- Att få gå en yrkesutbildning upplevs positivt.
- Motiverande att få gå ut på praktik.
- Yrkeskurser upplevs som viktiga och meningsfulla för deras framtida yrken och liv
- Det tar tid att hitta sin egen progression och vad som fungerar eller behöver utvecklas. Hjälps och stöd efterfrågas.

- Elever behöver veta mer om vad deras utbildning leder till för att den ska bli meningsfull och motiverande för dem.

”Förhindra skolmisslyckande. Slutlig sammanfattande rapport”

European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2020)

Individnivå

- så tidigt som möjligt sätta in stödåtgärder vid svårigheter, upplevelse av motgångar och bristfällig måluppfyllelse
- stärka individanpassade arbetssätt - elevinflytande, delaktighet, samtal
- stärka elevers motivation, vilja att lära – deras styrkor och resurser!

Skolnivå

- få till stånd ett inkluderande synsätt
- bredda undervisningsinnehållet och flexibiliteten i undervisningen
- se över bedömningen av elevers kunskaper och pedagogik
- främja elevernas psykiska och fysiska hälsa
- Stärk studie- och yrkesvägledning och flexibla vägar till arbetslivet

Samhällsnivå

- Övergången skola-arbetsmarknaden och vikten av samverkan för att skapa förutsättningar

Sevtap Gurdal

Familj, förskola och skola, fritid i helhetssyn (utifrån Bronfenbrenner, 1979)

- börja att rusta våra barn i tid (tidiga insatser)
- följa upp projekt för att använda goda erfarenheter i framtiden
- elevhälsan en större roll vad gäller främjande och förebyggande, en naturlig del av skolan
- samsyn för att samhandla

Sevtap pekar på framgångsfaktorer i projekt:

- Tydliga ansvarsområden och arbetssätt som är förankrade i organisationen
- Kärngrupp av vuxna som har och tar ansvar för dem som inte följer ordinarie skolgång och saknar barnet/ungdomen/den unga vuxna
- Hittar sätt att motivera och göra det meningsfullt för barnet/ungdomen/unga vuxna.
- Flexibilitet, tillåtande och trygg miljö.
- Ta sig tid att göra mer än vad uppdraget/profession kräver (*medmänniska*).
- Barn och unga är inte homogen grupp; utgå från universellt tänk, men ändå ha muskler till individuella lösningar vid behov
- Oförutsägbarhet är en annan faktor som kan skapa otrygghet och är en riskfaktor. Elever kan känna oro, rädsla och ångest inför överfulla skolor och klassrum vilket kan bidra till svårigheter att vara i skolan. Eleverna vittnar också om att lärare inte förstår att de kämpar med de här känslorna och eleverna uttrycker att de önskar att lärare hade bättre kunskap om psykisk ohälsa.

Digitala arenan självklar mötesplats idag

- sprida kunskap om vad digitala arenor betyder för barn och unga
- skolan som digital arena
- rusta för balans under fritiden mellan IRL och digitala arenor
- det behövs studier med longitudinella perspektiv där syftet är att undersöka hur skärmtid påverkar ungas hälsa. Resultat visar att föräldraskapet är viktigt för att skapa goda relationer som i sin tur kan bidra till mindre tid på skärmen.
- diskussionen om skärmvanor behöver fås med i tidig ålder, t ex genom BVC och senare i elevhälsan. Det handlar både om tiden som läggs på skärm, men framförallt det som görs på skärmen.

Sevtap illustrerar sina rekommendationer utifrån erfarenheter i projektet "Möten i ögonhöjd - att sätta bemötande i fokus i arbetet med unga vuxna" med flera studier.

Sabina Kapetanovic

Prioritering i framtidsrusta barn och unga; barnet och det hälsofrämjande i centrum

- Stärka miljöer runt om barnen
- Främst fokus på föräldrar, men också skola och fritid
- Stärka barnet

Ta hänsyn till följande faktorer vid utformning av insatser:

- Individens förutsättningar
- Barnets personlighet, grundläggande hälsoaspekter och upplevda behov
- Förälderns bakgrund, hälsa och behov
- Miljömässiga förutsättningar
- Småstad vs storstad utifrån tillgång till stöd och insatser
- Satsningar på skola och omsorg kan skilja sig åt
- Tillgång till information (t.ex. språk, förståelse)
- Viktigt med satsningar på mötet mellan skola och hem – eftersom det saknas sådana insatser och stärkning av flera miljöer runt omkring barnet kan ha tydligare effekt på barnets välmående och utveckling

Följande strukturmässiga komponenter är viktiga för effektivt stöd

- Kulturellt relevant och lokalt förankrat stöd
- Trygg och icke-dömande miljö
- Praktiska och interaktiva metoder

Villkor för att insatser ska ge resultat:

- Förbättra tillgången till tidiga, skraddarsydda, interventioner som stärker barn och miljöer runt omkring barnet
- Hållbar intervention i stället för projekt
- Det ska andas intervention i organisationen
- Utvärdera och följ upp

Sabina knyter dessa slutsatser till genomförda studier och projekt, t. ex ”Trygga föräldrar. En föräldrakurs för dig med utländsk bakgrund och med barn i åldrarna 10–18 år”.

Johannes Lunneblad

Nytan av utvecklingsprojekt kan begränsas om man inte definierar parternas roller och ansvar i samverkan på ett tydligt sätt. Aktörer i privat sektor och frivilligorganisationer har till exempel andra roller än aktörer från offentlig sektor. Privata eller civilsamhällesaktörer som tar på sig centrala roller i ett projekt som syftar till att minska utanförskapet för viss

målgrupp kan inte ersätta de offentliga aktörer vars uppdrag det är att tillhandahålla rätten till t. ex utbildning och sjukvård. Det ansvaret kan inte tas över av privata aktörer.

Johannes pekar på **risken för ansvarsförskjutning till den privata- och frivilligsektorn** när organisationer därifrån ”kliver in” och erbjuder målgrupper kompensatoriska insatser där samhället har misslyckats i sitt åtagande att erbjuda välfärd och extra stöd. Dels finns risk att de privata och frivilliga insatserna avbryts när verksamheterna gör andra prioriteringar, dels friskrivs samhällsinstitutionerna från sitt lagstadgade ansvar för att tillhandahålla välfärd i olika former: ”Det är därför viktigt att skilja på vad som är det offentligas skyldighet att erbjuda alla barn likvärdiga och goda uppväxt villkor och på vilket sätt frivilligorganisationer, föreningar och företag erbjuder barn och unga aktiviteter.”

Johannes slutsats av dessa iakttagelser är bl.a:

- Samverkan i sig inte är tillräcklig om den inte är relationsbyggande mellan aktörer som ingår i större nätverk
- Lokala aktörer behöver få del av etablerade aktörers nätverk och kunskaper

Johannes ställer också ett par frågor som man bör ställa sig inför samverkansprojekt:

- Bidrar de aktiviteter som ordnas till ett erkännande av individens egenförmåga?
- Bidrar de aktiviteter som genomförs till en känsla av samhörighet hos deltagarna?
- I så fall kring vad skapas denna känsla av samhörighet?
- Vad finns det för möjligheter för deltagarna att lära, utvecklas och påverka som grupp utifrån gemensamma förväntningar och mål?
- Hur kan olika former av samverkan stärka förutsättningarna för målgrupperna samt bidra till att skapa överbryggande relationer mellan olika deltagare och aktörer?

Carmela Miniscalco

Att göra insatser och samarbeta brett kring **barn och ungdomar med språkliga svårigheter/språkstörning/DLD** och psykisk ohälsa. Tidig upptäckt/identifiering av tex språkliga svårigheter och psykisk ohälsa är viktig för att kunna sätta in stöd/insatser för att kunna stötta barn och

familj/nätverket under barnets naturliga utvecklingsperiod. På så sätt kan man också undvika sekundära pålagringar, mobbning, utanförskap, beteendevårigheter etc.

- Språkutveckling är en ”markör” för kognitiv och psykisk utveckling
- Barn och unga med funktionsnedsättning som grupp är särskilt sårbar: psykisk ohälsa, skolprestationer, kamratrelationer och fritid
- Idag saknas en ”första linje” för barn 0-5 år med lindrig till måttlig psykisk ohälsa inom VGR

Rekommendation: samarbetet bör involvera

- Olika yrkeskategorier (team)
- Olika vårdgrannar (BUP, Logopedi, Neuropsykiatri m.fl.)
- Olika vårdnivåer (primärvård, länsjukvård, habilitering, kommun (socialtjänst mm))
- Barnhälsovård-Elevhälsa

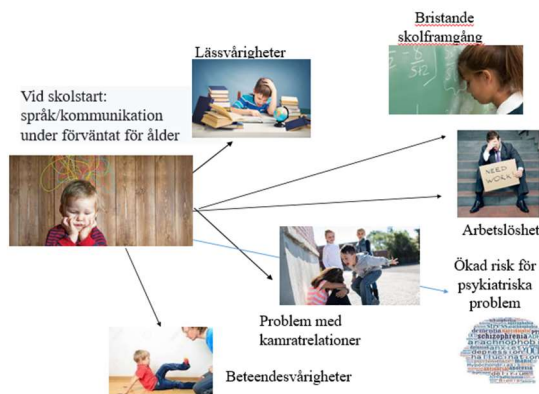
Vad är språkstörning/Developmental Language Disorder (DLD)?

- Barnen har svårigheter med språklig produktion, förståelse och bearbetning, men andra utvecklingsområden är relativt opåverkade
- Olika delar av språkförmågan kan drabbas, isolerat eller i kombinationer; barn med språkstörning är en heterogen grupp, stora individuella skillnader!
- Språkstörning ändrar karaktär över tid: stark koppling med senare lässvårigheter!
- Språkstörningen påverkar det dagliga livet hemma och i skolan
- Ungefär lika vanligt hos pojkar och flickor

Funktionell påverkan

Socialstyrelsen (2021). *Kunskapsläget kring förekomst och konsekvenser av språkstörning hos normalbegåvade unga och vuxna i ett livsperspektiv – förstudie*

- Barn, unga och vuxna med språkstörning utgör en heterogen grupp
- Alarmerande konsekvenser för den som har en grav språkstörning
- Begränsad språklig förmåga kan leda till sämre livskvalitet
- Språkstörning är en riskfaktor för mobbning
- Språkliga svårigheter kan dölja sig bakom beteendeproblem
- Behandling och individuellt stöd för skolbarn uteblir

Hur vanligt är språkstörning hos förskolebarn?

Varierar i olika studier från 0.4-25% beroende på ålder, vilken definition av språkstörning *och* vilka testinstrument som används (Hill et al, 2024)

Svenska studier:

- 15% av en årskull 4-åringar (Westerlund, 1994)
- ca 6% av en årskull 2½-åringar (Miniscalco, 2003)

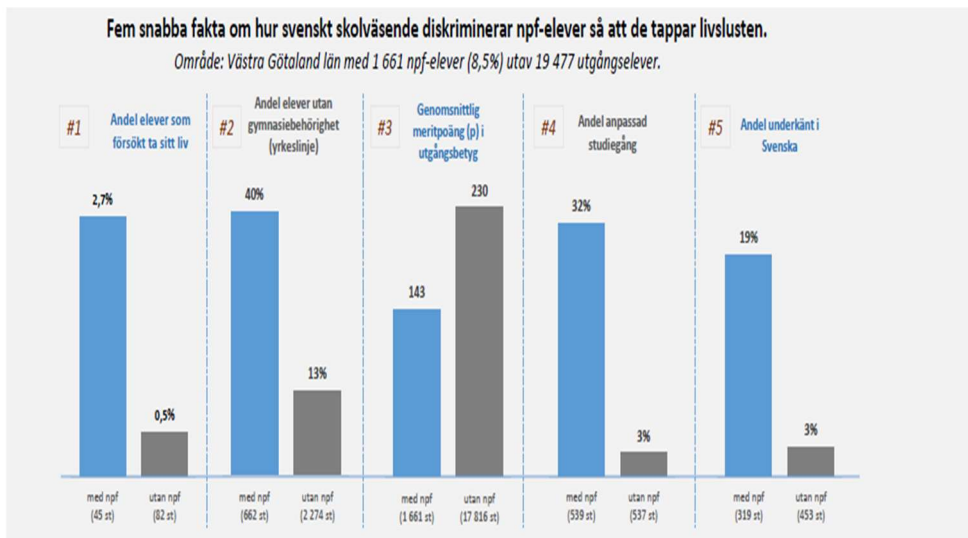
Hur vanligt är språkstörning i skolan?

- Vart femte/sjätte barn befinner sig i "språklig sårbarhet" (McLeod & McKinnon, 2007)
- Var tionde barn känner av varje dag i skolan att språket begränsar hen
- 1½-2 % internationellt vedertagen siffra för grav/svår språkstörning
- 0,7 % (7 000 elever i grundskolan) har en så grav språkstörning att det blir omöjligt att få det att fungera i klassrummet (Sydhoff, juni 2016)

Samband språkstörning och läs- och skrivsvårigheter/dyslexi?

- 41-75% av barn med sen språkutveckling eller språkstörning vid 2-3 år har Läs- och skrivsvårigheter vid 8 år (Law et al.,1998)
- och som unga vuxna (Law et a. 2009; 2013)
- Personer med dyslexi har haft språkstörning (Bishop & Snowling,2004, Adlof 2020)

Många barn med språkstörning/DLD har också en npf-diagnos. Situationen för elever åk 9 med npf-diagnoser i Västra Götaland län:

Källa: www.rattentillutbildning.se

Ann Nordberg

Skapa språkfrämjande miljöer

- Tidiga insatser (fånga barns och ungas läslust) och att satsa på sådant som har visat sig fungera.
- Praktiknära
- Att genomföra insatser med utgångspunkt från identifierade behov.
- Målgrupper är barn från tidig ålder (gärna där vårdnadshavare finns med parallellt).
- Har konkreta exempel på platser/modeller och använd noderna.
- Ta hänsyn till och anpassa till lokala förutsättningar – Inspirera via de som redan arbetar språk och läsfrämjande.
- Sondera vilka behov som finns och börja där det finns störst behov.

Ann vill hitta modeller för unga när det gäller stärka deras läsande. Ann pekar på några färskva exempel från vår region. Ett av dem är **ELSA-modellen** (Rönnerman & Nordberg, 2022) som handlar om att arbeta språkfrämjande genom att som personal och vårdnadshavare tänka till om hur man samspelar med barn. Den bygger på språkvetenskaplig forskning och går ut på att förändra sin praktik på ett systematiskt sätt med hjälp av sina kollegiala samtal och reflektioner. Ann nämner också projekt där man ökat läslusten dels bland barn i förskolor (Stenungssund), och dels bland elever på yrkesinriktade gymnasieprogram (Kungälv).

Elisabeth Öhrn

Välj insatser som tar hänsyn till **betydelsen av social bakgrund, kön och omgivning/plats för ungas skolvardag, framtid och sociala delaktighet**. Betydelsen av social bakgrund är central för skolframgång: Bland barn vars föräldrar har eftergymnasial utbildning var 2024 drygt 91% behöriga till något nationellt gymnasieprogram, jämfört med 73% av dem vars föräldrar hade högst gymnasieutbildning (<https://www.skolverket.se/getFile?file=13149>)

Forskning **kring ungas demokratiska fostran och deltagande i demokratiska processer visar att fokus ligger på formella demokratiska system och inte på hur unga själva kan agera för att påverka**. Elisabet menar att landsbygdsskolor är bättre på att integrera skola och utbildning i kringliggande samhället (arbetsmarknad, lokal geografi och natur).

Elisabet pekar på villkor för och bemötande av olika grupper av unga i undervisning/utbildning. Angående skolans demokratifostran tittar hon särskilt på vad unga undervisas om, hur de undervisas och uppmuntras till när det gäller demokratiskt deltagande och hur de bemöts i skolvardagen när de försöker påverka. Elisabet ser ett samband mellan ungas aktiva deltagande och deras framtidstro.

Elisabet lyfter betydelsen av plats. Hennes hemvist är både urbanforskning ("den stigmatiserade urbana förorten") och ruralforskning ("bristande kunskap om ungas liv och skola på landsbygden"). I sitt underlag **lyfter hon särskilt fram landsbygdens utbildningsvillkor och landsbygdens behov** av:

- infrastruktur (t ex för att organisera fritid och läxhjälp men också en orsak till utflyttning från landsbygden)
- fler kollegor - stöd och utbyte av andra skolor med samma/lik villkor men också fler kollegor med behörighet
- utbildning utan långa pendlingsavstånd

Övriga reflektioner

- Barnfattigdom påverkar barns och ungas förutsättningar – nämns inte i RUS.
- Det finns bra och användbara data men det kan vara svårt att på lokal nivå tolka och analysera på rätt sätt. Här spelar Kunskapsnoderna en viktig roll.
- Vad ska det vara för ålder för målgruppen för nya kraftsamlingen?
- Viktigt med barnrättsperspektivet – att barn ska ha rätt att vara barn.
- Det relationella är viktigt – relationer mellan kompisar, vårdnadshavare, andra viktiga vuxna, mellan vårdnadshavare och skola samt mellan barn/ung och skola.
- Andra vuxna än vårdnadshavare kan vara viktig resurs för barn och unga

Bilaga: Litteratur- och källhänvisningar

Yun Chen

Litteraturhänvisningar

Corell, M et al. Subjective health complaints in early adolescence reflect stress: A study among adolescents in Western Sweden. *Scand J Public Health* 2021, 14034948211008555.

Dahlstrand, J et al. The use of coping strategies “shift-persist” mediates associations between physical activity and mental health problems in adolescents: a cross-sectional study. *BMC Public Health* 2021, 21, 1104.

Chen, Y et al. Hair glucocorticoid concentration, self-perceived stress and their associations with cardiometabolic risk markers in Swedish adolescents. *Psychoneuroendocrinology* 2022, 146, 105908.

Chen, Y et al. Childhood BMI trajectories predict cardiometabolic risk and perceived stress at age 13 years: the STARS cohort. *Obesity (Silver Spring)* 2024, 32, 583-592.

Dahlstrand, J et al. Move for Your Heart, Break a Sweat for Your Mind: Providing Precision in Adolescent Health and Physical Activity Behaviour Pattern. *J Adolesc Health* 2023, 73, 29-36.

Johan Dahlstrand, Qinyun Lin, Peter Friberg, Jonatan Fridolfsson, Yun Chen. Physical activity partially mediating the social gradient in adolescents mental health. *Frontiers in Public Health* 2025, DOI: 10.3389/fpubh.2025.1622080

Global, regional, and national prevalence of child and adolescent overweight and obesity, 1990–2021, with forecasts to 2050: a forecasting study for the Global Burden of Disease Study 2021. *Lancet* 2025, Published online March 3, 2025 [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(25\)00397-6](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(25)00397-6).

Global prevalence of hypertension among children and adolescents aged 19 years or younger: an updated systematic review and meta-analysis. *Lancet Child Adolesc Health* 2025, Published Online November 12, 2025 [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(25\)00281-0](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(25)00281-0)

Haselbach, F et al. Impact of neighborhood income inequality on adolescents' mental health. Results from the STARS study. *Health Place* 2024, 91, 103391.

Sofia Panteli, Peter Friberg, Linda Beckman and Yun Chen. Longitudinal associations of traditional and cyberbullying victimization with perceived stress in adolescents: Findings from the STARS cohort. *BMC Public Health* 2026, 10.1186/s12889-026-26395-4

Yun Chen, Walter Osika and Peter Friberg. Positive future expectations and adolescent mental health. Cross-sectional and longitudinal evidence from the STARS cohort. Manuscript submitted.

Joanna Giota

Litteraturhänvisningar

Förändringar klassrumspraktiker över tid

Giota, J (2013). *Individualiserad undervisning i skolan – en forskningsöversikt*. Vetenskapsrådet, Stockholm.

Giota, J., & Emanuelsson, I. (2018). Individualized teaching practices in the Swedish comprehensive school from 1980 to 2014 in relation to education reforms and curricula goals. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*, 4(3), 144-155.

Giota, J., Bergh, D., & Emanuelsson, I. (2019). Changes in individualized teaching practices in municipal and independent schools 2003, 2008 and 2014 - student achievement, family background and school choice in Sweden. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*. DOI: 10.1080/20020317.2019.1586513.

Bortes, C., & Giota, J. (2024). Beyond academics: Links from teaching practices in Swedish schools to students' achievements and mental health complaints. *Scandinavian Journal of Educational Research*, [10.1016/j.learninstruc.2024.101937](https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2024.101937)

Förändringar i psykisk hälsa över tid

Giota, J., & Gustafsson, J. E. (2017). Perceived demands of schooling, stress and mental health: Changes from Grade 6 to Grade 9 as a function of gender and cognitive ability. *Stress and Health*, 33(3), 253–266.

Giota, J., & Gustafsson, J. E. (2021). Perceived Academic Demands, Peer and Teacher Relationships, Stress, Anxiety and Mental Health: Changes from grade 6 to 9 as a function of gender and cognitive ability. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 65(6), 956-971.

Förändringar i motivation över tid

Giota, J. (2001). *Adolescents' perceptions of school and reasons for learning*. Akademisk avhandling. Göteborg: Göteborg studies in educational sciences 156, Acta Universitatis Gothoburgensis.

Giota, J. (2006a). Why Am I in School? Relationships between Adolescents' Goal-orientations, Academic Achievement, and Self-evaluations. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 50, 441-461.

Giota, J., & Bergh, D. (2021). Adolescent academic, social and future achievement goal orientations: Implications for achievement by gender and parental education. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 65(5), 831-850.

Bergh, D., & Giota, J. (2022). Student achievement goals and psychosomatic health complaints among Swedish adolescents: the role of sex. *Journal of Public Health: From Theory to Practice*, 30(4), 1011-1022. <https://doi.org/10.1007/s10389-020-01374-0>.

Förändringar i stödinsatser över tid

Giota, J., Lundborg, O., & Emanuelsson, I. (2009). Special education in comprehensive school: extent, forms and effects. *Scandinavian Journal of Educational research*, 53(6), 557-578.

Giota, J., & Emanuelsson, I. (2011). Policies in special education support issues in Swedish compulsory school: a national representative study of head teachers' judgements. *London Review of Education*, 9(1), 95-108.

Giota, J., Lace, I., & Emanuelsson, I. (2023). 50 years of integration and inclusion in Sweden: changes in special education support and achievement. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 67(6), 997-1011. <https://doi.org/10.1080/00313831.2022.2115129>

Giota, J. & Lace, I. (2025). *Utbildningskarriärer för elever som erhållit särskilt stöd i grundskolan födda 1972-2004 – en longitudinell studie*. I tryck. Natur och Kultur.

Giota, J. & Lace, I. (2025). *Employment outcomes in relation to highest educational level from 1992 to 2019 of groups with disability or learning difficulties in Sweden born 1972-1992*. (submitted) .

SOU (2024:74). *Betänkande av utredning om fler vägar till arbetslivet* [Inquiry report of more paths to the labor market. Special investigator:

Giota, J. Government Official Reports 2024:74]. Stockholm: Regeringskansliet.

Sevtap Gurdul

Litteraturhänvisningar digitala arenor

Boson, K., Gurdal, S., Claesdotter-Knutsson, E. & Kapetanovic, S. (2024). Adolescent gaming and parent–child emotional closeness: bivariate relationships in a longitudinal perspective. *Current Psychology* 43,19655–19665. <https://doi.org/10.1007/s12144-024-05714-1>

Gurdal, S. (2019). When it becomes a diagnosis : a study of professionals' work after Internet Gaming Disorder, IGD, becomes a diagnosis. Presented at the Narrowing paths – transgressive routes Youth in changing times: new forms of inequality, risk and resistance, Nordic Youth Research Symposium (NYRIS) in Aarhus 14 - 16 August 2019. Retrieved from <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hv:diva-14741>

Gurdal, S., Kapetanovic, S., Einarsson, I., Boson, K., & Claesdotter-Knutsson, E. (2023). Adolescents' Perceptions of a Relapse Prevention Treatment for Problematic Gaming: A Qualitative Study. *Healthcare*, 11(17), 2366–2366. <https://doi.org/10.3390/healthcare11172366>

Kapetanovic, S., Gurdal, S., Einarsson, I., Werner, M., André, F., Håkansson, A., & Claesdotter-Knutsson, E. (2023). Relapse Prevention Therapy for Problem Gaming or Internet Gaming Disorder in Swedish Child and Youth Psychiatric Clinics: Protocol for a Randomized Controlled Trial. *JMIR Research Protocols*, 12. <https://doi.org/10.2196/44318>

Övriga studier

Allison James & Alan Prout (1990). Constructing and Reconstructing Childhood

William Corsaro (1992). Interpretive Reproduction in Children's Peer Cultures

Urie Bronfenbrenner (1977). Toward an Experimental Ecology of Human Development

Sabina Kapetanovic

Differential susceptibility to the environment: An evolutionary–neurodevelopmental theory | *Development and Psychopathology* | Cambridge Core

Ellis, B. J., Boyce, W. T., Belsky, J., Bakermans-Kranenburg, M. J., & Van Ijzendoorn, M. H. (2011). Differential susceptibility to the environment: An evolutionary–neurodevelopmental theory. *Development and psychopathology*, 23(1), 7-28.

Lerner, R. M. (2014). Developmental contextualism and the life-span view of person-context interaction. In *Interaction in human development* (pp. 217-239). Psychology Press.

Lindén, C., Skoog, T., & Kapetanovic, S. (2023). Raising teenage children in disadvantaged neighbourhoods: The experiences and challenges of immigrant mothers in Sweden. *Journal of Family Studies*, 29(4), 1523–1545. <https://doi.org/10.1080/13229400.2022.2054721>

Nordgren, J., Kapetanovic, S. & Skoog, T. Providing Parental Education to Mothers with Immigrant Backgrounds in Sweden - Course Leaders' Views of the Self-Assured Parents Programme. *J Child Fam Stud* (2025). <https://doi.org/10.1007/s10826-025-03212-x>

Zhang, X., Schlomer, G. L., Ellis, B. J., & Belsky, J. (2022). Environmental harshness and unpredictability: Do they affect the same parents and children? *Development and Psychopathology*, 34(2), 667-673.

Johannes Lunneblad

Litteraturhänvisningar

Lunneblad, J. Alstam, K., Fransson, H. Skola och social mobilisering - exemplet Skolan som arena/Lights on (2024) i Mellan resignation & framtidstro. Livsvillkor och lärande hos förortens unga. Natur & Kultur

Uhnöo, S., Allelin, M., Lindbäck, J., Herz, M. Föreningslivet i förorten: utmaningar och motstånd (2024) i Mellan resignation & framtidstro. Livsvillkor och lärande hos förortens unga. Natur & Kultur

Carmela Miniscalco

Litteraturhänvisningar

Adlof, S. M. (2020). Promoting reading achievement in children with developmental language disorders: What can we learn from research on specific language impairment and dyslexia?. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 63(10), 3277-3292.

Bishop, D. V., & Snowling, M. J. (2004). Developmental dyslexia and specific language impairment: Same or different?. *Psychological bulletin*, 130(6), 858.

Buschmann, A., Jooss, B., Rupp, A., Dockter, S., Blaschikowitz, H., Heggen, I., & Pietz, J. (2008). Children with developmental language delay at 24 months of age: results of a diagnostic work-up. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 50(3), 223-229.

Connolly et al, (2023) School distress and the school attendance crisis: a story dominated by neurodivergence and unmet need
www.frontiersin.org/journals/psychiatry/articles/10.3389/fpsy.2023.1237052/full

Hagberg, B, Miniscalco C. & Gillberg C. Clinic attenders with autism or attention-deficit/hyperactivity disorder: cognitive profile at school-age and its relationship to preschool indicators of language delay". *Research in Developmental Disabilities*. 2010; Jan-Feb;31(1):1-8.

Kantzer, AK., Fernell, E., Gillberg, C & Miniscalco, C. Autism in community toddlers: developmental profiles. *Research in Developmental Disabilities* 2013; 34 pp. 2900-2908 ‘

Kantzer, AK., Fernell, E., Gillberg, C , Hagberg, B & Miniscalco, C. Young children who screen positive for autism: stability, change and "comorbidity" over two years. *Research in Developmental Disabilities*, January 2018, 72, 297-307

Linnsand P, Gillberg C, Nilsson Å, Hagberg B, Nygren G. A High Prevalence of Autism Spectrum Disorder in Preschool Children in an Immigrant, Multiethnic Population in Sweden: Challenges for Health Care. *J Autism Dev Disord*. 2021 Feb;51(2):538-549. doi: 10.1007/s10803-020-04563-8. PMID: 32533384; PMCID: PMC7835151.

Miniscalco Mattsson, C., Mårild, S. & Pehrsson, N-G. Evaluation of a language screening programme for 2.5-year-olds at Child Health Centres in Sweden. *Acta paediatrica* 2001;90:339-344.

Miniscalco, C., Westerlund, M. & Lohmander, A. Language skills at age 6 years in Swedish children screened for language delay at 2½ years of age. *Acta paediatrica* 2005;94:1798-1806

Miniscalco, C., Nygren, G., Hagberg, B., Kadesjö, B. & Gillberg, C. Neuropsychiatric outcome of children at age 6 and 7 years who screened positive for language problems at 30 months. *Developmental Medicine & Child Neurology* 2006;48:361-366

Miniscalco, C., Hagberg, B., Kadesjö, B., Westerlund, M. & Gillberg, C. Narrative skills, cognitive profiles and neuropsychiatric disorders in 7-8 year old children with late developing language. *International Journal of Communication & Language Disorders*, 2007; Volume 42, Issue 6 , 665 – 681

Miniscalco, C. & Gillberg, C. Non-word repetition in young school-age children with language impairment and/or neuropsychiatric disorder, *Research in Developmental Disabilities*. 2009;30:1145-1154

Miniscalco, C. & Dahlgren- Sandberg, A. Basic reading skills in Swedish children with late developing language and with or without autism spectrum disorder or ADHD. *Research in Developmental Disabilities*, 2010; 31: 1054–1061

Norbury CF, Gooch D, Wray C, Baird G, Charman T, Simonoff E, Vamvakas G, Pickles A. The impact of nonverbal ability on prevalence and clinical presentation of language disorder: evidence from a population study. *J Child Psychol Psychiatry*. 2016 Nov;57(11):1247-1257. doi: 10.1111/jcpp.12573. Epub 2016 May 16. PMID: 27184709; PMCID: PMC5082564.

Nygren, G., Cederlund, M., Sandberg, E., Gillstedt, F., Arvidsson, T., Carina Gillberg, I., ... & Gillberg, C. (2012). The prevalence of autism spectrum disorders in toddlers: a population study of 2-year-old Swedish children. *Journal of autism and developmental disorders*, 42(7), 1491-1497.

Nygren, G., Sandberg, E., Gillstedt, F., Ekeröth, G., Arvidsson, T., & Gillberg, C. (2012). A new screening programme for autism in a general population of Swedish toddlers. *Research in developmental disabilities*, 33(4), 1200-1210.

Ottosson S, Schachinger Lorentzon U, Kadesjö B, Gillberg C, Miniscalco C. Neurodevelopmental problems and quality of life in 6-year-olds with a history of developmental language disorder. *Acta Paediatr*. 2022 Jan;111(1):115-122. doi: 10.1111/apa.16104. Epub 2021 Sep 17. PMID: 34516681.

Schachinger-Lorentzon, U., Carlsson, E., Billstedt, E., Gillberg, C., & Miniscalco, C. (2025). Developmental language disorder: similarities and differences between 6-year-old mono- and multilingual

children. *Logopedics Phoniatrics Vocology*, 50(1), 37–47.

<https://doi.org/10.1080/14015439.2024.2338093>

Schachinger-Lorentzon U, Kadesjö B, Gillberg C, Miniscalco C. Children screening positive for language delay at 2.5 years: language disorder and developmental profiles. *Neuropsychiatr Dis Treat*. 2018 Nov 28;14:3267-3277. doi: 10.2147/NDT.S179055. PMID: 30568449; PMCID: PMC6276636.

Schachinger Lorentzon U, Billstedt E, Gillberg C, Miniscalco C. Persistence of the developmental language disorder diagnosis, neurodevelopmental trajectories and attendance at offered interventions. *Acta Paediatr*. 2025 May;114(5):829-837. doi: 10.1111/apa.17494. Epub 2024 Nov 10. PMID: 39523698; PMCID: PMC11976141.

Socialstyrelsen (2021). Kunskapsläget kring förekomst och konsekvenser av språkstörning hos normalbegåvade unga och vuxna i ett livsperspektiv – förstudie

Tomblin, J B *et al.* (1997). Prevalence of Specific Language Impairment in Kindergarten Children. *JSLHR* 40, 1245–1260

Ann Nordberg

Litteraturhänvisningar

Ann Nordberg (2021) Support of language and communication in the ‘Tambour situation’ in Swedish preschools, *Early Child Development and Care*, 191:5, 699-712, DOI: 10.1080/03004430.2019.1645134

Dockrell, Julie E., Bakopoulou, Ioanna, Law, James, Spencer, Sarah & Lindsay, Geoff (2015). Capturing communication supporting classrooms: The development of a tool and feasibility study. I: *Child Language Teaching and Therapy* nr 31, s. 271–286.

Karin Rönnerman & Ann Nordberg (28 Oct 2024): Circle time in preschool as a practice for developing language support between teachers and children using the structured ELSA model, *Educational Action Research*, DOI: 10.1080/09650792.2024.2421959

Nordberg, A. (2023). *Språkutveckling på gång! Möten som får barns språk att växa*. Lärarförlaget.

Rönnerman, K. & Nordberg, A. (2022). *Språkstöd i förskolan genom aktionsforskning – En introduktion till ELSA-modellen*. Lärarförlaget.

Elisabeth Öhrn

Litteraturhänvisningar

Beach, Dennis and Sernhede, Ove (2011) 'From learning to labour to learning for marginality: school segregation and marginalization in Swedish suburbs', *British Journal of Sociology of Education*, 32: 2, 257 – 274

Beach, D & Öhrn, E. (2021). Arbetsmarknad, utbildningsval och möjligheter på landsbygden. Den lokala kontextens relationer till metrocentrisk skolpolitik. *Utbildning och Demokrati*, 30(3), 57-70.

Lundahl, L. (2017). Marketization of the Urban Educational Space. In: Pink, W., Noblit, G. (eds) *Second International Handbook of Urban Education*. Springer International Handbooks of Education. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-40317-5_36

Sernhede, O. (2017). 'We Are Not Interested in Knowledge for Its Own Sake. Knowledge Should Be Put into Motion...' Young Adults, Social Mobilization and Learning in Poor, Multi-ethnic Suburbs in Sweden's Metropolitan Districts. In: Pink, W., Noblit, G. (eds) *Second International Handbook of Urban Education*. Springer International Handbooks of Education. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-40317-5_39

Öhrn, E. (2012). Urban Education and Segregation: The Responses from Young People. *European Educational Research Journal*, 11(1), 45-57. <https://doi.org/10.2304/eeerj.2012.11.1.45> (Original work published 2012)

Öhrn, E, Asp-Onsjö, L & Holm, A-S. (2017). Discourses on gender and achievement in lower secondary education. In K. Kantasalmi & G. Holm (Eds), *The State, Schooling and Identity: Diversifying Education in Europe* (p 173-192). London: Palgrave Macmillan.

Öhrn, E & Beach, D. (2019). (Eds). *Young people's life and schooling in rural areas*. London: the Tufnell Press.

Öhrn, E, Beach, D, Johansson, M, Rönnlund, M & Rosvall, P-Å. (2023). Rural education and migration: A study of the 2015 reception of young

refugees in Sweden. *Australian International Journal of Rural Education*,
33(2), 1-15.